

LES OBSERVANCES MONASTIQUES DE DIONYSIOU AU XVIe SIÈCLE

Le petit texte édité ici est tiré du manuscrit *Atheniensis Bibl. Nat.* 834, dont on sait qu'il fut donné par A. Syngros, chez qui il portait le n° 48. Ce n'est qu'un petit volume en papier, 160 × 120 mm, du 16e siècle. L'Ἀκριβεια κοινοβιακή se trouve aux ff. 7-11; les folios 19-45^v semblent le noyau du manuscrit primitif, car l'ensemble, écrit par trois mains différentes, est un groupement artificiel. Le même scribe qui a copié notre récit a ajouté aux ff. 47^v-51 un extrait de lexique allant de la lettre κ (κοινεῖον, τὸ καπηλεῖον) à ν (νηρεύς, θεὸς θαλάττης); l'écriture est d'une encre bien noire en lettres très petites, assez bien formées quoique sans élégance. D'après le manuscrit, on ne peut préciser ni la date ni l'auteur.

Mais la description des observances de Dionysiou est certainement l'œuvre d'un moine du couvent de l'Athos. Il n'a aucune prétention littéraire; cependant, si son exposé n'est pas un chef d'œuvre, car le moine écrit ἰδιωτικῶς πῶς καὶ ἀμαθῶς, comme il le dit lui-même, il a l'avantage de la sincérité, d'une bonne information et la saveur d'un entretien familial. Il n'a pas non plus de prétentions mystiques et se contente de rapporter les coutumes de la vie monastique, comme vues du dehors, sans entrer dans la discussion des principes de l'ascèse.

La description comprend deux parties; la première concerne la vie commune, la deuxième, les usages liturgiques.

Le monastère de Dionysiou est cénobitique; sa règle comporte la communauté des biens et la table commune. Sans intention polémique, contrairement à ce que l'on remarque dans maint opuscule de ce genre, l'auteur souligne que le monastère n'admet pas le pécule. Durant les repas, la lecture doit être accessible même aux moines de service, cuisinier, réfectoier. Les travaux sont distribués par l'higoumène et les anciens à la cérémonie de l'obédience, décrite avec les détails. Puis viennent les coutumes concernant la nourriture, la distribution des repas dans la journée, l'usage du vin, le régime des jeûnes suivant les saisons.

Pour ce qui regarde la liturgie, l'auteur s'excuse d'en parler, car tout le monde connaît le typicon de Saint-Sabas, d'usage général.

Aussi faut-il comprendre qu'il notera surtout les usages particuliers à son monastère ou les dérogations aux règles. Il donne la répartition du psautier et des lectures pour l'année liturgique. Il fait remarquer qu'à Dionysiou, — c'est d'ailleurs un trait commun à presque tous les monastères de l'Athos sous une forme ou sous une autre —, le chant du canon paraclétique à la Vierge, τὴν μεσίτριαν καὶ κυρίαν ἡμῶν, est conservé même dans des cas où le typicon ne l'impose pas. Ensuite il y a les prescriptions pour les fêtes propres, les prières pour les défunts et la cérémonie de l'élection de l'higoumène; il note que les prêtres sont exclus du vote et ne sont introduits qu'après le vote pour donner la συμφωνία. Un commentaire du texte, ou plutôt la comparaison avec les usages actuels, ne peut venir évidemment que des héritiers de la vie monastique de Dionysiou.

La langue et le style de l'auteur donnent l'impression d'une langue parlée, avec les anacoluthes de la conversation et des accords assez audacieux, dès le titre. Nous avons conservé dans la transcription toutes les formes originales, renvoyant seulement en apparat les formes orthographiques insolites qui ont été corrigées. Ont été corrigées tacitement les iotacismes et les confusions fréquentes ο/ω; la plupart des verbes en ont souffert. On notera des variantes ἐστίνοντες — ἐσθίωντες, ἀργυροκαυκίον — ἀργυροκαύχι et l'emploi général, à une exception près, de la forme τὴν τράπεζον: est-ce une faute de copie ou une erreur de prononciation, je ne saurais le dire. L'expression δίδει τζράβιτσα (zdravitsa), «porter la santé» est assez remarquable dans un couvent grec; ce doit être une de ces expressions courantes passées dans le langage familier.

Ce modeste document a donc aussi son petit intérêt linguistique et historique.

Athen. B. N. 834.

φ. 7. Ἀκριβεία κοινοβιακὴ ἣν παρελάβαμεν ἐκ τῆν θείαν καὶ σεβασμίαν μονὴν τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῇ ἐπικεκλημένῃ τοῦ κυροῦ Διονυσίου, τῇ ἐν τῷ ἀγίῳ ὄρει κειμένην.

Δεῖ οὖν ἀρξασθαι ὁθεν ἄμεινον, μὴ ἔχων τις ἴδιον ἕως καὶ μιᾶς φόλης, 5 μὴδὲ τὸ κατηραμένον πεκούλιον, μήτε ἐκτὸς τῆς μονῆς μήτε ἐντός, καθὼς ἴσασι πάντες τὸν κοινοβιακὸν τύπον κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ τὸ ἐν ταῖς πράξεσιν ἱστοροῦμενον, ἵνα δὲ ἅπαντα κοινὰ καὶ ἴσα ἐν τε ἐνδύματος καὶ

4 δὴ, ἄμεινον 5 κατηραμένον 6 τὸ ἐν τὲς 7 ἱστοροῦμένων

τραγήματος καὶ ποτοῦ, ἀπὸ τῶν μεγάλων ἕως τῶν ἐσχάτων, πλὴν τὴν τιμὴν τοῦ καθίσματος.

Ἐσθω δὲ τὸ ἐψητὸν ὑπὸ ἐνὸς λέβητος καὶ ἐνὸς μόνου ἐψητοῦ, μετὰ καὶ ἐτέρου μίσους, ἢ ἰχθύος, ἢ τυροῦ, ἢ ἄλλου τινὸς μίσους, ὀλιγάκις δέ 5 πον καὶ τρίτον, ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ μόνον ξορταῖς, ἢ ὅταν βούλεται ὁ ἡγούμενος ποιῆσαι παρὰκλήσιν τοῖς ἀδελφοῖς κατὰ τινα καιρόν. Ὅταν δὲ μαγειρεῦναι ὁ μάγειρος τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν μαγεῖρευμα, ἀφ' ἐσπέρας (ἐ)ρωτᾷν φ. 7v τὸν ἡγούμενον τί νὰ μαγερεύσῃ. Καὶ ὅταν λάχῃ ὀψάριον, οὐ μέντοι ὁ μάγειρος μαγερεῦναι αὐτό, ἀλλὰ προσιάσσει ὁ ἡγούμενος ἕτερον ἀδελφὸν ἐπιτήδειον 10 ἐπὶ τοῦτο καὶ ἐτοιμάζει αὐτό· καὶ ὅταν καλῶς ἐτοιμάσαι αὐτό, καὶ μετὰ ἀκριβείας πολλῆς δικονήσῃ αὐτό, τότε ἀφίει αὐτὸ ἐν τῷ δικονήματι καὶ ἀπέρχεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν φθάσῃ· εἰ δὲ μὴ, καθέζεται ὅπου καὶ οἱ ἕτεροι, ἕως οὗ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν τράπεζαν· καὶ ὑπάγει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἕτεροι ἀδελφοὶ φέρουν τὰ σκουτέλια εἰς τὴν 15 τράπεζαν διὰ τὸ ἀνύποπτον· τὸ χαβιάρι ἢ λακέρδα μὲ τὸ ζύγιον διηκονεῖται. Ἐσθίοντες δὲ μετὰ σιωπῆς ὅτι πολλῆς καὶ ἀναγνώσεως, περιεργαζομένου τοῦ ἀναγνώστου καὶ προσέχοντος ἕως καὶ ἐνὸς μόνου ἀδελφοῦ ἐσθίοντος οὐ καταλιμπάνει τὴν ἀνάγνωσιν, ὅτι τότε μᾶλλον ἀκροάζονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ προσέχονται τῇ ἀναγνώσει ὁ τραπεζάρχης, ὁ μάγειρος καὶ ἕτεροι ὑπηρε- 20 ται. Ἀφ' οὗ καθίσουν οἱ ἀδελφοὶ ἐν τῇ τραπέζῃ, μετὰ τῶν μανθῶν αὐτῶν ὑπηρετοῦσιν καὶ μετὰ προσοχῆς μεγάλης· καὶ οὕτως ἐσθίοντες μετὰ σιωπῆς· μετὰ δὲ του ἐπάγει ὁ τραπεζάρχης τὰς περισσείας τῶν ἀδελφῶν.

φ. 8 Εἰ μὲν ἔχῃ ὁ ἡγούμενός τινα ἀναγκαίαν χρεῖαν, ἡγουν δουλείαν, ἀναφέρει πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς, ἔχων δὲ αὐτὴν προδιωρθωμένην μετὰ τοὺς γέρον- 25 τας. Ἀναφέρει δὲ αὐτήν, ἵνα τάχα καὶ οἱ μέλλοντες ἀπελθεῖν ἢ εἰς ταξίδιον ἢ εἰς δικόνημα ἕτερον ποιήσωσι μετάνοιαν, πρῶτον μὲν εἰς τὴν δεσποτικὴν εἰκόνα γ' μετανόιας, τότες γυρίζουσιν καὶ ἰστάντες εἰς τὸ μέσον λέγοντες τὸν στίχον καὶ ποιοῦσιν μετάνοιαν ἕως ἐδάφους, λέγουσιν εὐλογεῖτε πατέ- 30 ρες ἅγιοι, συγχωρήσατε ἡμῖν· καὶ ἀποκρίνονται πάντες καὶ συγχωροῦσιν αὐτούς. Καὶ ἀνιστάμενοι ἀπέρχονται καὶ ποιοῦσι μετάνοιαν τὸν ἡγούμενον καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ αἰτοῦσιν εὐχὴν καὶ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ· καὶ οὕτως καθέθουν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν καὶ τότες ὁ ἐφημέριος κορύνει τὸ κώδιον καὶ αὐθις λέγει· εἰς σωτηρίαν, υγιάν καὶ ἄφρασιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ τοῦδε καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Οὐ μέντοι ἀνιστάμεθα, εἰ

1 τραγήματος 3 λέβητος 4 ὀλιγάκις 5 μεγάλες 7 μαγειρεῖναι ὁ μάγειρος, μαγε-
ρευμα, ροτᾶν 8 μαγερεῦσαι, λάχι 9 μάγειρος μαγερεῖναι, ἐπιτήδειον 11 δικονήσαι, δικο-
νήματι 12 ἢ δὲ 13 τράπεζων 14 τράπεζον 15 τραπέζον, ζύγιον διηκονεῖται 16 ἐσθίον-
τες 18 ἀκροάζοντες 19 τραπεζάρχης, μάγειρος 20 μανθῶν, ἐσθίοντες 22 ἐπάγει περισσείας
23 ἀναγγεῖν χρεῖαν 26 δικόνημα 27 ἰστάντες 28 εὐλογεῖτε 29 ἀποκρίνονται 31 ἐσθίον
33 κόντιον

μη μόνον διαν τυχὸν ποιήσῃ ὁ ἡγούμενος μετάνοιαν· ποιεῖ δὲ ὁ ἡγούμενος τὴν μετάνοιαν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, ἀνιστάμεθα πάντες· λέγει πρὸς τοὺς ἀδελφούς· συγχωρήσατέ μοι, πατέρες ἅγιοι. Καὶ κροῦν τὸ κώδιον, ὡς προεί-
4 παμεν, καὶ δίδει τὸν ἡγούμενον τζράβιζα. Τότες μὲν ἔρχεται ὁ τραπεζίτης
φ. 8v καὶ κερνᾷ πάντας μετὰ τῶν βαυκαλίων αὐτῶν |, οὐ μέντοι μετὰ ἀργυροκαυ-
κίου· μετὰ δὲ τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς παναγίας καὶ τὴν συγ-
χώρησιν τοῦ ἡγουμένου, ἀπερχόμεθα ἕκαστος ἢ εἰς τὸ κελλίον ἢ εἰς τὸ ἴδιον
ἔργον αὐτοῦ.

Πρὸς δὲ τὸ μεσημέριον, ἀπέρχεται ὁ βουλόμενος εἰς τὸ διηκόνημα τοῦ
10 οἴνου. Ὅστις δὲ ὁρθίος ἔμπροσθεν τοῦ παραθυρίου καὶ κερνᾷ αὐτὸν ὁ τρα-
πεζάρης πρὸς ἓν ἀργυροκαύχι· πολλάκις ὁ θέλων ἀπέρχεται καὶ δεύτερον
καὶ πλεόν οὐδέν. Οὐ μέντοι ἐσθίωμεν τὸ παράπαν τι ἀναμέσον τῆς ἡμέρας,
μήτε ὀπώρας μήτε ἄλλο τι, ὡς ἐν ἄλλοις μοναστηρίοις ποιοῦσιν, εἰ μὴ πάλιν
μετὰ τὸν ἐσπερινὸν εἰς τὴν τραπέζαν, ὅταν ἐσθίωμεν δεύτερον τὴν ἡμέραν.
15 Ὅταν δὲ ἔσιν ἐνάτη, μετὰ τὸν ἐσπερινὸν παξιμαδίζουσιν ἔξω ἀπὸ τὴν τρα-
πεζαν καὶ ἐκ τῶν κατὰ καιρὸν εὐρισκομένων ὀπωρῶν· πίνομεν καὶ πρὸς ἓν
ἀργυροκαύχι χούμελη ὕδωρ, καὶ αὐθις ἀπερχόμεθα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ
ψάλλομεν τὸ ἀπόδειπνον· μετὰ δὲ τὴν συγχώρησιν ἀπερχόμεθα ἕκαστος εἰς
κελλίον αὐτοῦ καὶ ἡσυχάζει μετὰ σιωπῆς πολλῆς.

20 Ὅστις δὲ καὶ τοῦτο. Ὅταν μέλλωμεν ἀποστεῖλαι ἱνας ἀδελφούς ἢ εἰς
ταξίδιον ἢ εἰς ἄλλο διηκόνημα, οὐ ποιοῦμεν αὐτοῖς παράκλησιν τὸ παράπαν,
ἀλλὰ μόνον διαν ἔρχονται ποιοῦμεν αὐτοῖς παράκλησιν ἅπαξ. Καὶ εἰ μὲν
φ. 9 ἔλθωσιν πρὸς ἐσπέραν καὶ οὐ | ψάλλεται τὸ ἀπόδειπνον, ἰστάμενοι ἕκαστος
εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ ἡγουμένου λαμβάνουσιν
25 καὶ εἰς ἐκ τῶν ἄλλων οἱ ἀδελφοὶ συγχώρησιν, καὶ οὕτως ἔρχονται ἐν τοῖς
κελλίοις αὐτῶν.

Τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν, σαββάτω καὶ κυριακῇ, πίνομεν οἶνον, ἐσθίον-
τες καὶ ἔλαιον, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀστρακοδεσμάτων ἀνόστια τε καὶ ἀωτά-
ριχα. Τοῦ μεγάλου Κανόνος τῆς ἀκαθίστου, οὕτε οἶνον πίνομεν ἀφ' ἐσπέρας,
30 οὕτε ἔλαιον· οὕτε μὴν τῶν Βαΐων ἐσθίωμεν ὀψάριον, οὕτε τῇ μεγάλῃ Πέμπτῃ
ἔλαιον. Τὴν Πεντηκοστήν ὅλην, τετράδι τέ φημι καὶ παρασκευῇ, ποιοῦμεν
ἐνάτας ἄνευ οἴνου καὶ ἐλαίου, τὰς δευτέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἐνάτη μετὰ
οἴνου καὶ μόνου. Τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὴν σαρακοστήν ἐσθίωμεν ἔλαιον
σαββάτω καὶ κυριακῇ. Τὸ δὲ ὀψάριον ἅπαξ ἐσθίωμεν, τὸ γενέσιον τοῦ Προ-
35 δρόμου, τῆς Παναγίας, τῆς Μεταμορφώσεως, ὁμοίως καὶ τῶν Χριστοῦ
γέννων, τῶν Εἰσοδίων, τοῦ ἁγίου Νικολάου ἢ τοῦ ἁγίου Σάβα ὁποῖον γίνεται

1 ποιήσοι, ποιῇ 3 κόνδιον, προήπαμεν 4 δίδῃ 5 μετὰ ἀργυροκαυκίου bis le-
gitur 9 μεριμέριον, διηκόνημα 10 ὁρθίος, παραθυρίου 11 ἀργυροκαύχει 12 ἐσθίωμεν
13 ὀπώρας 14 τραπέζον 18 ψάλλωμεν 19 ἡσυχάζῃ 20 ἀποστεῖλαι 26 κελλίος
28 ἀωταρίχων cod. (forsitan ὠταρίχα?) 29 κανῶνος 36 ὀπίου

ἡ ἀγρυπνία· οὐδέποτε ἄλλοτε. Οὕτως γὰρ παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἐν πατριάρχαις ἀγιώτατος κῦρι Νήφων διὰ τό, ἐν ταύταις [ταῖς] τεσσαρακοσταῖς μεταλαμβάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων.

4 Καὶ τούτων μὲν οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα σοι ἐγράψαμεν, ὅσα ἐν τῷ
φ. 9ν λογισμῷ ἐνεθυμήθην. Ἀναγκαῖόν ἐστιν καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως
ὑπομνησαί ὑμᾶς, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποδημίαν τῶν ἀδελ-
φῶν τελούμενα μνημόσυνά τε καὶ λειτουργίαι. Καὶ ἴσως εἴπη τις ἄν' οὐ
χρεῖαν ἔχομεν τούτων, ἔχοντες τὴν τοῦ τυπικοῦ διάταξιν. Εἶδον γὰρ τοῦτο·
ἀλλ' οὐκ ὄν βλέπομέν τινας οὐ ποιοῦσιν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τυπικοῦ, διὰ τοῦτο
10 λέγομεν ὑμῖν, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς τοῖς τοιούτοις παρακολουθήσετε, καὶ ταῦτα,
Ἱεροσολυμίται ὄντες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Ἀγιοσαβῖται, δι' οὗ καὶ τὸ τυπικὸν
ἐξηλθεν.

Ἱστέον δὲ ὅτι ἀπὸ τοῦ σεπτεβρίου μῆνα μέχρι τοῦ Πάσχα, τρία καθί-
σματα λέγομεν τοῦ ψαλτηρίου ἐν τῷ ὄρθρῳ, τὰ δὲ προσκύρια ἐν τῷ ἑσπε-
15 ρινῷ· ἐγκαταλιμπάνεται δὲ τὸ ἐν καθίσμα ἀπὸ τὰς κ' τοῦ δεκεμβρίου ἕως
τὰς ιδ' τοῦ ἰαννουαρίου, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τῆς προσφωνησίμου ἕως τῆς
τυροαποθέσεως, καὶ λέγω αὐτὸ ἐν τῷ ἑσπερινῷ. Τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν ποιοῦ-
μεν γ' ἀναγνώσεις, τὰς δὲ κυριακὰς δ' ἄνευ τὰς πράξεις ἢ τὰς ἐπιστολάς,
μετὰ τὸ μεσονυκτικόν. Ὅμοιως καὶ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν τὴν μεγάλην,
20 μετὰ τὸ μεσονυκτικόν, ἀναγνώθμεν εἰς τὸ Λαυσαϊκόν, πλὴν ὀλιγώτερον·
τὰς δὲ γ', ἐκ τὸν ἅγιον Ἐφραίμ· τὰς δὲ κυριακὰς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς,
φ. 10 μετὰ τὸ μεσονυκτικόν, ἀναγνώθμεν | ἐκ τὸν ἐξαήμερον Ἰωάννου τοῦ Χρυ-
σοστόμου, τὴν δὲ Κλῆμαξ πληροῦμεν εἰς τὰς ὥρας. Ἀπὸ δὲ τῆς νέας κυρια-
κῆς ἕως τὸν σεπτέβριον, τὸ ἐν καθίσμα ἐν τῷ ἑσπερινῷ λέγομεν, τὰ δὲ
25 προσκύρια καταλιμπάνονται· οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἱκέσιον κανόνα καὶ παρακλη-
τικόν, τὸν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ψαλλόμενον, ἐν τοῖς ἀποδείπνοις
ἐγκαταλιμπάνομεν, καθὼς καὶ τὸ ψαλτήριον, τὰ δωδεκαήμερα καὶ τῶν ἀρτι-
βουρίων, καθὼς καὶ τὰ τυπικά διαλαμβάνουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐ θέλομεν
τοσοῦτον ἀπέχεσθαι αὐτῆς διὰ τὴν πολλὴν ἔφεσιν, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὴν
30 τὴν μεσίτριαν καὶ κυρίαν ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ οὐδέποτε παύεται τοῦ μὴ
παρακαλεῖ ὑπὲρ ἡμῶν τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτῆς. Ἐγκαταλιμπάνομεν δὲ
αὐτὸν μόνον ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις, τὴν αὐτὴν καὶ μόνην νύκτα, ἐν ἣ ἀγρυπνία
γίνεται, καὶ τὴν διακαινήσιμον, διὰ τὴν λέγωνται τριῶν καὶ ἁγίων κανόνες.

Δεῖ γινώσκειν καὶ τοῦτο ὅτι τὰς τέσσαρας ἡμέρας τῆς εὐδομαδοῦ,
35 τρίτῃ φημί καὶ πέμπτῃ, σαββάτου καὶ κυριακῇ, τῇ μὲν γ' εἰς τὸ καθολικόν
διὰ τὸν ἅγιον Πρόδρομον, καὶ ἄφ' ἑσπέρας, παράκλησιν ποιοῦμεν καὶ κόλυβα

1 ἀγρυπνία 2 Νήφων 5 ἀναγκαίων 6 ὑπομνησαι 7 λειτουργίαις, εἴπει 8 χρεῖαν
ἔχομεν, ἰδὼν ἄλλοι 10 παρακολουθήσεται 11 ἱεροσολοιμίται μάλον, ἀγιοσαβίται 17 τυ-
ροαπ- 18 πράξεις 21 Αἰφρεμ 28 ἡμῖς 29 αὐτοῖς, πολλήν 30 πάβεται 33 διακένει-
μον, λέγοντες 34 τέσσαρας 35 πέμπτῃ 36 κόλυβα

εἰς τὴν λειτουργίαν· τὴν πέμπτην εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, τῷ σαββάτῳ εἰς τὸ κοιμητήριον· τῇ κυριακῇ πάλιν εἰς τὸ καθολικόν. |

φ. 10ν Ὅσοι δὲ ἅγιοι ἔχουσιν ἰδιόμελα, ἔχουσι καὶ εἰκόνας ἢ λείψανον, θέτομεν αὐτὰ εἰς τὸ προσκύνημα· ποιοῦμεν καὶ κόλυβα, γίνεται καὶ λειτουργία· 5 καὶ εἰ μὲν τύχη δευτέρῃ ἢ τετράδι ἢ παρασκευῇ, γίνεται εἰς τὴν ὥραν, εἰς τὸ καθολικόν, κρυφίως· ἥγουν ἄλλος οὐδεὶς ὑπάγει ἔκτῃ εἰ μὴ μόνον ὅσοι λειτουργοῦν τὸν ἱερέα. Καὶ μετὰ ταῦτα ψάλλομεν τὰς ὥρας, εἰς τὸν καιρὸν αὐτῆς τῆς ἐνάτης ἀπερχόμεθα εἰς τὴν τράπεζαν ξηροφαγοῦντες. Τὰς δὲ δοξολογίας, ἐὰν τύχῃσι νησιήμων ἡμέρῃ, γίνεται ἡ λειτουργία εἰς τὸ καθολικόν 10 παροησίῃ· ἐσθίομεν ἔλαιον ἐν τῇ τραπέζῃ, πίνομεν καὶ οἶνον, τὰς δὲ ἀγρυπνίας ἐσθίομεν καὶ ἰχθύας.

Τὸν δὲ ἀποδημοῦντα ἀδελφὸν ποιοῦμεν δι' αὐτοῦ σαράκοντα ἡμέρας λειτουργία ἀπαραιτήτως. Ἐὰν δὲ ἐξ ἐνεργείας τοῦ διαβόλου πειραχθῇ ὁ ἐφημέριος, ἀντ' αὐτοῦ λειτουργεῖ ἕτερος ἱερεὺς· τὸ αὐτὸ δὲ γίνεται καὶ ἐν 15 ὅλῳ τῷ χρόνῳ, ἥγουν βοηθοῦσιν ἱερεῖς εἰς τὸν ἅλλον. Ποιοῦμεν δὲ τὰ μνημόσυνα αὐτοῦ ἅντ' αἰσιν ὀκτώ, τρίτα φημι καὶ ἔνατα, εἰκοστά καὶ σαράκοντα, τριήμηνα καὶ ἐξάμηνα καὶ χρονία. Γράφομεν δὲ αὐτὸν εἰς τὴν πρόθεσιν· ποιοῦμεν δὲ καὶ ἔκτιστος ἀδελφὸς διὰ τὸν ἀποδημοῦντα μετανοίας ν'.

19 Δεῖ γινώσκειν καὶ τοῦτο. Ὁ ἐφημέριος, ὅταν μέλλῃ λειτουργήσῃ, φ. 11 ἀφ' ἐσπέρας ἐγκρατεύεται εἰς τὴν τράπεζαν. Ὅταν δὲ μέλλωμεν ποιῆσαι ἡγούμενον, κλείουσιν τὴν πόρταν τοῦ μοναστηρίου καὶ συνάζονται ὅλη ἡ ἀδελφότης εἰς τὴν τράπεζαν, ἄνεν τοὺς ἱερεῖς· καὶ ψηφίζουσιν ἐν πρόσωπον, καὶ τότε καλοῦσιν τοὺς ἐτέρους ἱερεῖς· καὶ συμφωνοῦσιν καὶ αὐτοί· καὶ οὕτω ἔρχεται τὸ ἐκλεχθὲν πρόσωπον· καὶ ὅταν καλῶ καὶ αὐτός, ὑπακοῦσι 25 πᾶσι, κρούουσιν τὸ σιδηροῦν τὸ μεγάλο καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μνημονεύουσιν αὐτὸν· καὶ δίδουσιν αὐτὸν τὴν πατερίτζα, καὶ ποιεῖ ἕκαστος μετάνοιαν καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Ταῦτα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἰδιωτικῶς πως καὶ ἀμαθῶς, ἀλλ' οὖν ἀληθῶς καὶ ὥς ἔστι, μηδὲν τῆς ἀληθείας παρασλεύσας. 30 Διὸ καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πρὸς Θεόν, ὅπως τύχῃ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ἀμήν.

P. J. DARROUZÈS A. A.

1 πέμπτην 4 γύναιται 5 γύναιται 7 κρυφίως, ἄλλως, οἱμοι (εἰ μὴ) 9 νησιήμων ἡμέρῃ cod. (= νησιήμῳ -ν ἡμέρῃ?), παρῖοια 13 ἀπαιρετίτος, πῖραχθῇ 19 μέλι λειτουργίῃσι 20 ἐγκρατέβετε 21 κλείουσιν, ὅλοι οἱ 22 ψηφίζουσιν 25 σιδηροῦν τῷ μεγάλῳ 26 ποιῇ 29 ἄλλοι, ἐνεῖ 30 εὐχεστε